

Testvérlapok ünnepén

Ha igaz, hogy „habent sua fata libelli“, azaz minden könyvnek megvan a maga sorsa, akkor — úgy vélem — kétszeresen igaz, hogy minden újságnak, folyóiratnak is külön sorsa van. De főleg azoknak, amelyek hosszú életűek, több fejlődési szakaszt értek meg, s viharos múltjuk során szembenéztek az üldözéssel, a betiltással, a törvénykivüliséggel, de megismerték az olvasók ragaszkodását, a nagy népszerűséget, a tömegpéldányszámban való megjelenés, fáklyaszerű lobogás fölemelő érzését is.

A szoros értelemben vett pártlapokra vagy a párt közvetett irányításával szerkesztett lapokra a fenti megállapítás különösen érvényes, hiszen sorsuk összekapcsolódik, egybefonódik a pártjuk pályájával, s ha az a párt a dolgozóké, egy vagy több elnyomott osztályé, rétegé, akkor a lapnak is kijut minden csapásból, de örömből is, amely az anyaszervezetet éri.

A megjelenésének századik évfordulóját ünneplő *Contemporanul* múltja minden tekintetben tanulságos. Ha első évfolyamait tanulmányozzuk, meglephet, hogy nem sokat foglalkozik az egykori munkásmozgalommal, még a marxista tanítások is csupán fehér hollóként jelennek meg hasábjain. Első folyama nem is törekedett ilyesmire. Ne feledjük, a múlt század nyolcvanas éveinek Romániájában jelent meg, kimondottan földművelő nép országában, ahol az ipar fejlődése még a kezdet kezdetén tartott. De az olajvidéken és a fővárosban, a dunai kikötőkben már kialakult az ipari dolgozók osztálya, s a haladó szellemű értelmiség szomjazik az igazi kultúrára. Komolyan, alaposan, tudományos fejtegetés nyomán iparkodik megismerni az életet, s tájékozódni a nagyvilágban — köntörfalazástól, miszticizmustól, ködösítéstől mentesen.

Erre a feladatra vállalkozik a *Contemporanul*, amikor is a korabeli tudományos vívmányok anyagelvű ismertetésére, olvasói korszerű világképének kialakítására törekszik. S hogy sikeresen végezte munkáját, bizonyítja ama tény, hogy alig pár évvel megjelenése után már hangot válthatott, nyíltabban hirdethette a materialista világnézetet, s bátran vállalhatta a munkásosztály marxista tanításainak terjesztését. Egykori fennállásának tíz éve a román sajtótörténet legragyogóbb múlt századi fejezete.

Égészen más körülmények közt indult — ötven évvel ezelőtt — a *Scinteia*. A már régóta betiltott, illegalitásba szorított, nagy nehézségekkel küzdő kommunista párt hozta létre; központi orgánumként akkor, amikor a központi bizottság tagjainak java része börtönben ült, itthon vagy külföldön rejtőzött, az egész világon pedig a harmincas évek gazdasági válsága pusztított, némely országban már hatalomra került a legreakciósabb szélsőjobboldal, máshol pedig éppen rohamra gyürkőzött. Pártunk nagy érdeme (és erejének bizonyítéka), hogy ezekben a nehéz időkben képes volt olyan országos szócsövet létrehozni, amely minden akadály ellenére is hallatni tudta a kommunisták szavát, terjesztette a marxista világnézetet, harcra mozgósította az ipari proletariátust és szövetségeseit. Ismeretes, hogy Hitler uralomra jutása után a grivicai harcok jelentették az első — európai jelentőségű — osztályharcos, antifasiszta tömegküzdelmet és -tiltakozást, s ebben a *Scinteianak* (nem egészen két évvel megjelenése után) már jelentős szerep jutott. Tevékenységének — mondhatni joggal — ez volt az első világraszóló gyümölcse.

És hány meg hány nagy osztálycsata követte a grivicait, el egészen 1944. augusztus 23-áig?! A *Scinteia* mindeme küzdelmekből számattevő módon kivette részét. Legnagyobb érdeme azonban — ha egyáltalán rangsorolni lehet ilyen értelemben — az volt, hogy egyáltalán fenn tudott maradni. Hogy az időszakos megszünések, kiesések, nyomdaelkobzások, házkutatások, a szerkesztők és nyomdászok letartóztatása, bebörtönzése ellenére képes volt létezni és folyamatoságát megőrizni. Viharos időszakban és igazi szükséztendők hosszán át. Tizenhárom évi Világviszonylatban is kevés az olyan munkásmozgalmi lap, amely törvényen kívül

helyezett párt orgánusaként ily hosszú ideig — még ha megszakításokkal is — megjelenhetett.

A múlt, a hagyomány — kötelez. Ez mindkét lap maiságára érvényes. A felszabadulás után mindkettő — a maga módján és a maga helyén — kivételes, ragyogó ívelésű pályát futott be. A felszabadulás utáni körülmények közt bizonyosodott be igazán, mily adottságokkal rendelkezett és rendelkezik szerkesztőgárdájuk, mennyire változatosan és alkotó módon vetik föl a kérdéseket, milyen igényesen elemzik minden alkalommal a tudományos jelenségeket éppen úgy, mint a politikai, gazdasági adottságokat vagy — más megközelítésben: be széles körű új, fiatal munkatársi közösséget tudtak maguk körül kialakítani. Eredményeiket mindennél jobban tükrözi nagy népszerűségük, sokmillió olvasótáboruk.

A *Scinteia*, mint az RKP Központi Bizottságának lapja példásan teljesítette a központi pártorgánium szerepét, mintaképe lett a pártsajtónak, általában az egész hazai hírlapírásnak. A lap felszabadulás utáni története azonos az ország történetével, pályája egy a szocialista építés útjával. Sok-sok akciója, kezdeményezése, cikksorozata, de temérdek száma, tanulmánya, melléklete örökre emlékeztet marad a mai nemzedék számára, a később jövők részére pedig hű dokumentációul, üzenetként szolgál mozgalmas, dolgos korszakunkról. S minden számát ma is várjuk, útbaigazítását, tájékoztatását figyelmesen olvassuk. Állásfoglalása meggondolkozttat, véleményt formál, mozgósító erejű írásai, elmélyült fejtegetései pedig kialakítják bennünk a világos értékeléshez, a jó munkához szükséges hozzáállást, az egészséges, alkotó szellemű közvéleményt. Méltán mondható — a szó klasszikus értelmében —, hogy ez a lap kollektív szervező, s összekötő kapocs a pártközpont és a legtávolabbi kis alapszervezet, a főváros és a messzi falvacskák, tanyabokrok, bányatelepek, építkezések között, a nagyvilág és a mi hazánk között, párttagok és pártonkívüliek közt, a kormány és a nép között. A lap vonalvezetésében, szellemében hiven példázza pártunk és főtítkára, Nicolae Ceaușescu elvtárs kommunista elvszerűségét, bölcsességét, szilárd következetességét, hazafiságát és békeszeretetét.

Ma, amikor országunk fontos történelmi fejlődési szakaszt ért el, s dolgozó népünk pártunk vezetésével azon fáradozik, hogy a fejlődő ország szintjéről a közepes fejlettség magasságába emelkedjünk, mind a *Scinteianak*, mind a *Contemporanulnak* őszinte szívvel és kartársi (no meg munkatársi) együttérzéssel, ragaszkodással, közös ügyünk és harcunk iránti hűséggel kívánjuk, hogy az új feladatok megvilágításában, az igényesebb munkára és alkotó szellemű gondolkodásra irányuló nevelésben pártunk irányítása alatt további sikereket, eredményeket érjenek el.

KORUNK

Bányai László (1907—1981)

Korunk egyik kiemelkedő, sokoldalú, forradalmi személyiségét, Bányai Lászlót ragadta ki közülünk a halál 1981. június 4-én. Életének 74-ik évében. Tanár, tudós, tudományokutatás-szervező, író és költő, kiemelkedő közéleti egyéniség, új társadalmunk megteremtésében sokat vállaló, építésében élen járó kommunista harcos távozott soraink közül. Nagy veszteség ért bennünket.

Életútjának kezdeti periódusát ő maga tárja fel számunkra emlékiratai első kötetének nyomtatásban megjelent lapjain. A Hunyad megyei Körösbányáról indul, hogy aztán más helységek, városok szélesítsék és gazdagítsák az ifjú Bányai László szellemi, világnézeti horizontját: Kolozsvár, Szeben, Csíkszereda, Gyulafehérvár, majd Budapest, Grenoble, Párizs. Lényegében már ezekben az években kikristályosodik életcélja, melyet mindig követni fog: közösségét szolgálni a leghaladóbb társadalmi erők oldalán. Már ifjú korában felismerte, hogy a jövő a haladó, demokratikus erőké lesz.

Bányai László 1933-tól már a Román Kommunista Párt aktív tagjaként vesz részt a polgári-földesúri reakció elleni küzdelemben, a demokratikus szabadságjogok, egy új élet megteremtéséért vívott harcban. Alig 27 éves, s titkára az abban az időben megalakult Magyar Dolgozók Országos Szövetsége (MADOSZ) forradalmi szervezetnek, amely alapvető feladatának tekintette, hogy következetesen harcoljon a Román Kommunista Párt politikájának érvényesüléséért, a romániai

magyar néptömegek jogaiért a demokratikus és hazafias erők egyesítéséért nemzeti különbség nélkül a fasizmus ellen, Románia függetlenségének, szuverenitásának megvédéséért.

Égész élete folyamán hűen szolgálta a Román Kommunista Párt által követett irányvonalat, vezető szerveiben pedig annak hű és méltó aktivistája volt. Az illegális nehéz körülményei sem törték meg forradalmi elszántságát. A felszabadulást követő évtizedekben nagy lelkesedéssel vesz részt az új társadalmi rendszer megteremtéséért folytatott küzdelemben.

Bányai László egész tevékenységével — mint a Román Kommunista Párt Központi Revíziós Bizottságának tagja, a Nagy Nemzetgyűlés képviselője, a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa büroójának tagja — arra törekedett, hogy a román nép és az együttélő nemzetiségek évszázadokon át megnyilvánuló együttműködését elmélyítse és minél szorosabbra vonja.

Sok diákja és munkatársa gondol ma az egyetemi tanár Bányai Lászlóra, akinek egyik fő törekvése volt a hallgatók lelkébe mélyen beplántálni a hazai történelem nagy tanulságait, s mindenekelőtt a román nép és az együttélő nemzetiségek harcának, a társadalmi és nemzeti egyenlőségért folytatott évszázados küzdelemnek előrelendítő momentumait. Ez a szándéka csendül ki valamennyi tudományos művéből is, függetlenül attól, hogy ezeket a közös harc tanulmányozásának vagy csupán egy szakkérdés stúdiumának szentelte.

A tudós és tudománypolitikus Bányai László a tudományos kutatás szervezőjeként is kitűnt. Ez irányú tevékenysége éppoly maradandó, mint tudományos munkássága. Könyveit ma egyetlen kutató sem nélkülözheti, s különösen az új- és a legújabb kor hazai vonatkozásait tanulmányozók nem mellőzhetik. Ugyanígy nem hanyagolhatja el egyetlen, történelem iránt érdeklődő egyén sem azoknak a történészeknek az írásait, akik ma a kolozsvár- napocai történeti intézetben, a Babeş—Bolyai Tudományegyetemen, a bukaresti Iorga Intézetben s a marosvásárhelyi akadémiai fiók kutatóintézetében vagy másutt dolgoznak. Ezek jó részét éppen Bányai László indította útnak, s azóta számos értékes munkával gyarapították történetírásunkat.

Sokoldalúságában kitűnt írói és költői tevékenysége is. Életrajzi műve szépírói adottságait, a múlt s az emberek közötti viszonyok magas színvonalú művészi ábrázolásának képességét tanúsítja.

Bányai László ama ritka értelmiségiek közé számított, akik a letűnt korok történelméből vagy a zajló életből nem pusztán az adatok és események, jelenségek szövevényét, hanem azokat a nagy sorsformáló, alakító tényezőket is meglátták, amelyek gondolkodásra, tanulságok levonására, haladó forradalmi cselekvésre is készítetnek.

A *Korunk* Gaál Gábor volt munkatársát, az új folyam első szerkesztő bizottságának tagját és állandó élvonalbeli tanulmányíróját veszítette el.

Kovács József

Véleményem szerint...

Nem szeretem az ünneprontást, sem az ünneprontókat. Ez utóbbiak megszólalásába mindig is beleszeng a feltűnési viselkedés, az olcsó legénykedés: lám, én merészelek ellentmondani, túl tudom kiabálni az ünneplők harsonáját. Nagyjából ez történt egy néhány évvel ezelőtti Ady-évforduló alkalmával is, amikor két neves író megkövezte a költőt. Kivagyiságuk annál talmibb volt, minthogy semmi újjal nem egészítették ki Ady „búnlaajstromát” — minden érvük elhangzott már 40-50 évvel ezelőtt; ők legfennebb Ady ostorozóinak sorát egészítették ki.

Mégis, a kultúra egészében, sokrétűségében az ünneprontásnak is lehet szerepe. Ugyanis — ha indokolt — olyan funkciót tölt be, amely nélkül ismereteink nem volnának teljesekek, mi több, ferdék maradnának. Egy nagy (és toleráns) kultúrában az ünneprontás az ellenvélemény, a kiegészítés többletét nyújtja, de szempontokat adhat a felülvizsgáláshoz, egészséges erjedést is elindíthat, ami bővültebb, tisztultabb, átértékelt képhez vezethet. De az ünneprontásnak van egyfajta szubtilisebb, nem kevésbé fontos szerepe is. Az ugyanis mindig disszonáns hangütés, s mint ilyen föloldja az egyhangúságot, az áhítatot (amiben olykor van némi

bambaság), profán motívumot lop az istenítésbe, megzavarja a lelkesedést, és gondolkodásra késztet. A nagy kultúrákban mindig voltak ünneprontók, s az igazi nagyságok mindig is megtúrték maguk körül — vagy magukkal szemben — őket. Sőt el is várták, hogy legyen, aki mást állít, mint a többség. Így volt teljes az ünneplés. Viszont az ünneprontónak tudnia illett, hogy meddig mehet el, és milyen módon töltheti be hálásnak, könnyűnek sohasem mondható szerepét.

Nem folytatom az érvelést; nyilván máris akad olvasó, aki túlságosan hosszúnak tartja a bizonyítványom magyarázatát, vagy éppenséggel ellentmondást vél fölfedezni az Ady ünnepléséhez fűzött megjegyzéseim és az ünneprontás szerepéről vallott fölfogásom közt. Mégis szükségesnek tartottam elmondani mindezt, mert nem akármilyen ünneprontásnak veselkedem neki. Nem valaki ellen támadnék, hanem valaki mellett állnék ki, nem utolsósorban a tanulságok levonása, *mindannyiunk okulása végett*.

Az a bizonyos valaki Nagy István, az egykori kiváló karnagy. Kerek négy év-tizeddel ezelőtt vette át az énektanítást a két kolozsvári állami tanítóképzőben, és alakította meg énekkarunkat. A Bartók, Kodály, Bárdos, Vikár, Lajtha, Ádám Jenő gyűjtéséből ismert népdalokat énekeltek egy szólamban vagy különböző szerzeményeiket több szólamban. Bartóktól például a *Bolyongást*, a *Ne menj el*, a *Senkim a világot*. Nagy István — mint minden jó karnagy — nemcsak a szóban forgó dal zenei jellegzetességéről beszélt, hanem a szerzőről is; méltatta zenetörténeti jelentőségét, ismertette eljárásait, egyéb műveit, s mindezt abba a nagy megújulási mozgalomba illesztette bele, amelynek során a népdal elfoglalta helyét a tömegzeneben s a magas fokú zeneszerzésben, oktatásban egyaránt. Bartók akkor már Amerikában élt — tehát olyan országban, amellyel hadban álltunk —, a háború javában dült, de ez nem gátolta meg Nagy Istvánt abban, hogy el ne mondja, hány országban gyűjtött a nagy művész és tudós dalokat, hány nép zenekincsét tanulmányozta, mily nagy híve volt a nemzetek közötti barátságoknak, s mennyit tett evégett. De megtudtuk azt is, hogy miért hagyta el e nagy egyéniség hazáját. A háborús propagandagépezet kútmérgező tevékenységével szemben a tanítóképzők kórusa békés sziget volt, amelyben mi — a Horthy-rendszer alatt! — megtanultuk, melyek a szlovák és a román népzene sajátos vonásai, mik a jegyei Dávid zsoldtárainak, a gregorián énekeknek. Akkor már olvastam Tamásit, Veres Pétert, Németh Lászlót, s meggyőződéssel állítom, hogy Nagy Istvántól azt hallottuk — 160-180 diák! —, amit az említett írók könyveiben olvashattunk: népi kultúrát, európai kitekintést, demokratizmust, értékszeretetet és testvériségápolást.

Ismételten emlékeztetnék arra: mindez negyven évvel ezelőtt, úri világban, német csatlósság, szovjetellenes háború idején történt, amikor Kodályt Kot-Kodály-nak csúfolták, Bartókot pedig emigrálása miatt hazátlan bitangnak titulálták (a nyilasok hangoztatták, hogy mindkettőjük felesége zsidó). De általában a népi kultúráról sokan úgy vélekedtek, mint valami primitív, gatyásparaszti hebegérsől, amelynek semmi köze a műveltséghez. Ilyen helyzetben Nagy István tevékenységére, egyéniségére ráillett, amit József Attila írt Thomas Mannról: „fehérek közt egy európai” volt.

Bárhol léptünk is föl, tomboló siker volt a hála, s a művészi kidolgozásnak, a muzsika szépségének éppen úgy szólt ez, mint a derengést hozó új törekvésnek, a népi értékeket és tág értelmezésű európai kincseket ápoló kiállásnak. A közönség egyúttal a „hívők” serege is volt, azoké, akik hittek a népi kultúra megújító erejében, ugyanakkor értékelné tudták az európai zeneművészet nagy alkotásait is, s becsülték a mi gondozókészségünket. Ilyen alapon kórus és közönsége közt a közös akarás, reménykedés, a kölcsönös bizalom delejessége alakult ki. Énekkarunk a közönség szemében a népesség és az európaiság kapcsolatának jelképe volt a fasiszta kultúrarombolás sötétségében.

(Én külön is hálával tartozom Nagy Istvánnak. Zenekedvelő családba születtem, rokonaim jó dalosok voltak, sűrűn jártunk operába, a nagyanyámnak volt rádiója — akkoriban nagy szó —, gramofonja, családi összejöveteleken nagyokat nó táztunk. De főleg operettet — Jacobit, Kálmánt, Ábrahámot, a *Bajadért* és a *Sybillt* —, aztán rengeteg kuplét, sanzont, kánkánt, boszont, slowfoxot, angol és német keringőt, kezdve a Schneider Fánitól és Ninontól, Creolától és Ramonától addig, hogy „Jön a lux, jön a lux, jön a luxusvonat; fogd a cso, fogd a cso, fogd a csomagodat”. A komolyabb zenéből azonban csupán néhány magyar opera — *Hunyadi László*, *Bánk bán* — egy-két részletét, Brahms magyar táncait, Strauss és Liszt egyes szerzeményeit [*Rákóczi induló*] ismertem, hézagosan. Először a nemrég elhunyt Nagy Géza tanított — magyaróra keretében — népdalokra, de az épp csak izelítőt jelentett. Ezek után érthető, hogy Nagy István első tanítóképzőbeli óráin idegenkedéssel hallgattam a népdalokat vagy Bartók, Bárdos, Kodály, Palestrina, Angelo Lotti, Orlandus Lassus műveit. Csak az ő pedagógiai érzéke, szug-

gesztív magyarázata tudta sokunkkal megszerettetni ezeket az értékeket. Aminek aztán egy életen át hasznát vettük. Mert amiként meg tudtuk érteni, mi a zenében a kincs, a nagy mű, s mi a silányság, a giccs, olyképp tudtuk később — más tekintetben is — megkülönböztetni a hamisat a valóditól, a felszínt a mélytől. Ezt később tudtam igazán értékelni, mikor barátaim 35-40 éves fejjel kezdték tanulni a népdalokat, megismerni Bartók, Kodály, Schönberg, Alban Berg zenéjét vagy a madrigálokat, mindazt, amit mi Nagy Istvántól már a középiskolában megtanultunk.)

A háború után Nagy István a konzervatóriumhoz került, s új kórust hozott létre főiskolai hallgatókból, fiatal énektanárokból. Újabb fényes korszak következett. A történelem ugyanis az ő zenepolitikáját igazolta: a népek gyűlöletét, a faji megkülönböztetést hirdető fasizmus elbukott, a nép pedig — amelynek zenei érvényesüléseért Nagy István küzdött — a politikában is döntő szóhoz jutott. A kórus művészi teljesítményét ez az erkölcsi háttér is fölerősítette.

Az új énekkarban — amely Bartóknak talán majdnem minden kórusművét, köztük több román népdalfeldolgozását is előadta — csak egy évig énekeltem, riporteri útjaim nem engedték meg, hogy rendszeresen járjak a próbákra. Viszont a közönség soraiban ülve gyönyörködhettem a pompás éneklésben, amiről — mint beavatott — tudtam, hogy mennyi munka eredménye. De újra meggyőződhettem arról is, hogy a hallgatóság mily nagy tisztelettel, rajongással fogadja a kiemelkedő alkotások kiváló tolmácsolását. Akkor értettem meg, hogy Nagy István nemcsak új dalosokat nevelt az új zenének, hanem új, értő, avatott közönséget is; művészi teljesítményein túl innen is fakadtak átütő sikerei.

Ezt nem értették (vagy nem akarták megérteni) azok, akik a tapsviharok közepette huzogálni kezdték az orrukat a hangversenyteremben, s fölítették a kérdést: mi is rejlik „a valóságban” e sikerek mögött? Eme sanda kérdezősködőknek néhány év múltán — sajnos — kezére kezdett játszani a művészetpolitikai szelfúvás is: Zsdanovot követően abban az időben jelentek meg az elítélő bírálatok Sosztakovicsról, Hacsaturjánról, formalistának, dekadensnek nyilvánították Brancusi-t, Picassót, negatív felhanggal kérdezték meg, miért távozott Bartók „épp Amerikába”, a népi ihletésű zenét pedig távoli lomtárakból előkotort ásatag jelzővel illették; narodnyik.

Lapozzuk csak föl az ötvenes évek hangversenyeinek, tárlatainak műsorfüzeteit, prospektusait: az említett művészek neve eltűnt, még az impresszionisták is feketelistára kerültek; a lapos naturalizmus, az üresen csillogó akademizmus belopakodott irodalomba, zenébe, képzőművészetbe, színházba egyaránt.

1958-at irtunk. Nagy István két hangversenyt tartott az Egyetemiek Házában. Telt házak, a szokásosnál is nagyobb siker. Ezt nem tudták egyesek „lenyelni”. Magam hallottam egy kiváló művésztől föltenni a kérdést: vajon e fürgeteges taps mögött nem lappang-e „valami”?

Mint egykori kórustag, igyekeztem megmagyarázni, mi van e siker mögött, és elmondottam mindazt, amit eddig itt vázoltam... De pár nap múlva — más helyen, más társaságban — ugyanaz a művész éppúgy vetette föl ismét a kérdést. Aztán — nagy meglepetésemre — mások (ugyancsak zenészek) narodnyicizmussal s egyéb hasonló címkékkal kezdték a sikert „magyarázni”. Egye fene, a kutya ugat, a karaván halad — gondoltuk, s ki-ki megírta lelkes beszámolóját a ritka művészi élményről. De teltek a hetek, hónapok, s hiába kérték sokan szóban és írásban, újságban a hangverseny megismétlését — nem került rá sor.

Több mint egy év telt el, s találkoztam Nagy Istvánnal. Keserűen mondotta, hogy készült a harmadik előadásra, kórusa tagjai rendszeresen eljártak a próbákra, sőt bevonta a karba egykori marosvásárhelyi tanítványait is, a filharmónia vezetősége pedig kitűzte az újabb szereplés napját. Az már eléggé közel volt, amikor Nagy Istvánnal egy hegedűs — az utcán, két köszönés közt, futtában — közölte, hogy az estje úgy látszik elmarad, mást tűztek másorra. Nagy István a konzervatóriumban kifüggesztett zenekaripróba-műsorból tudta meg, hogy valóban így van. Nem ment be a filharmóniához, nem kért magyarázatot a minősíthetetlen eljárásra: várta, hogy levélben értesítsék, s indoklják meg a nélküle hozott döntést. Hiába várta. Ehelyett, fél év múltán — mintha mi sem történt volna! — a filharmónia vezetősége levélben kérte, hogy nyújtsa be a következő évadra szóló műsortervét. Nagy István ekkor „pakolt ki” levélben, mondta meg véleményét a filharmónia eljárásáról, s kért magyarázatot. Megkapta. De az nem volt egyéb, mint cinikus mellébeszélés... Nagy István nem is válaszolt rá; kapcsolatuk végleg megszűnt. És a kórus feloszlott.

Hogy miért? Nem állítanám, hogy tudatos aknamunka folyt ellene, vagy hogy a sanda kérdezősködők, a siker melléköngés „magyarazói” csupán a szájakat jártatták, vagy tettek is valamit a kórus ellen, vagy hogy valahol valakik kimond-

ták-e rá az ítéletet, avagy csupán a sottóságok kedvezőtlen légkörében halogatták — gyávaságból — egy ideig szereplését, s ez vált végzetessé? Tény az, hogy erre épp akkor került sor, amikor a fővárosban megrendezték az első nemzetközi Enescu-fesztivált, s azon világhírű művészek — köztük Yehudi Menuhin — számtalan Bartók-művet játszottak; ennek nyomán (esztendők kiesése után) a szerző neve ismét fölkerült a hangversenyek műsorára. Viszont Kolozsváron kivették a karmesteri pálcát annak az embernek a kezéből, aki — ha beleszámítjuk vásárhelyi tevékenységét is — negyedszázadon át a legtöbbet tette ebben az országban (Bartók szülőhazájában) e zenei titán megismertése érdekében.

Most, a Bartók-évfordulón, az ünneppsorozatok idején — alkotó, építő szellemű ünneprontásként — ezt meg kellett mondani.

Nem én vagyok az első, aki Nagy István karnagyi pályájának derékba törését szóvá teszem. Szabó Csaba alapos zenetörténeti értékű dolgozatokban mérte föl Nagy István karvezetői tevékenységét, kórusainak szerepét, átfogó módon írt a kérdéstről Banner Zoltán, kitért az ügyre László Ferenc és Cseke Péter. De a mai napig sem tisztázódott, miért kellett egy ilyen kiváló énekkarnak megszűnnie.

Rég volt. De igaz volt. És marad a tanulság. Amin érdemes elgondolkozni, s a következtetésekből tanulni. Csak egy évtizeddel azután kezdtek megkérdezni Nagy Istvánt, mi is történt tulajdonképpen. De akkor már késő volt. Ő végleg lemondott a karvezetésről — az operában is.

E kórus megszűntetése iskolapéldája annak, hogyan *nem szabad* eljárunk: mi módon lehet rémképeket látni és ördögöt festeni a falra, miként lehet felelőtlenül fecsegni, gyanakodni, vagy szakmai irigységtől, féltékenységtől vezetettve valaki körül terhes atmoszférát teremteni, s abban a légkörben jobb ügyhöz méltó buzgalommal nemcsak alatta, hanem magunk alatt is elvágni a fát, ürügyet szolgáltatni nem éppen jó szándékú akciók elindításához.

Intő példa azonban ez az ügy olyan értelemben is, hogy — pártunk mai művelődéspolitikai elveinek megfelelően — jobban meg kell bécülnünk értékeinket, kiváló embereinket, kollektíváinkat és intézményeinket (a kórus intézményéé nőtte ki magát), s állhatatosabban, bátrabban kell kiállnunk mellettük.

Úgy vélem, nem leszek igazságtalan, ha a Nagy István személyét illetően is emlékeztetnék a tanulságokra. Ő sem tett meg mindent a kórus fenntartásáért. A sok gáncsoskodás, gyanúsítás után sértetten vonult vissza, földadta a küzdelmet. Ma — utólag úgy látom — ilyesmit nem engedhetünk meg magunknak. Ez az úriember régmódi luxuszesszusa. Igazolásumul bőven hozhatnék föl példát.

Minden hasonlat sántít, jól tudom, s a legkézenfekvőbb ellenérv e példák ellen az, hogy lexikont vagy szótárt lehet szerkeszteni otthon, magányosan, kevés eszközzel is, viszont a kórushoz népes kollektíva kell, próbaterem, hangversenydobogó, engedély stb. Ennek ellenére is hangoztatom, érvényes az a nagyon megszívlelendő tanulság, amelyet Jakó Zsigmond vont le Szabó T. Attila születésének hetvenötödik évfordulója alkalmából: a rendkívüli tudományos teljesítményhez mindig is rendkívüli magatartás kellett. Nagy István bírta a rendkívüli munkát, amíg tanítania, nevelnie kellett. Normális körülmények közt egy művésztől ez tökéletesen elegendő. De azok az idők mások voltak... És sem Nagy István, sem a kórusa, sem a közönsége nem volt képes átváltani a *keményebb közéleti küzdelemre*. Holott a rendkívüli magatartáshoz ama mostohább időben ez is hozzátartozott volna.

Ezt a tanulságot nem szabad elfelejtenünk.

Heródszuszó

Kell a törődés

Az írásmű, legyen az újság- vagy folyóiratcikk, úti beszámoló, riport, esetleg nyelvi-kevesbé igényes szépirodalmi alkotás (mert ilyen is van!), gyakran hasonlít a fejtőró játékokhoz. Aki ismeri az effajta játékok izgalmát, talán hasonló hévvel veti bele magát e nyelvi rébuszok megfejtésébe. Ha van humorérzéke, jó mulat rajtuk, a kevésbé derűlátó bosszankodik, vagy elszomorodik „a nyelv állapotján”. Vérmérséklet, alkat dolga.

Gondolom, sejtí a kedves olvasó, hogy korántsem holmi szellemes, elmés nyelvi fejtőró játékokról lesz itt szó, hiszen azoknak az említett műfajokban nem-igen van keresnivalójuk. A pontatlan, hevenyészett fogalmazás félreértésre alkalmas szolgáltató néhány esetét szeretném a továbbiakban sajtónyelvi példákka megvilágítani. Szerzőik szándéka és az „eredmény” között egyik-másikban jókora szakadék terpszkedik. A közlési szándék és maga a közlemény kisebb-nagyobb mértékben eltér egymástól; törheti a fejtét az olvasó: mi akar ez lenni, hogy kell érteni? Furcsa, de így van: minél nagyobb, feltűnőbb a nyelvi „baki”, annál hamarabb észre lehet venni (ne vegye senki ösztönzésnek!), ennél rosszabb a zavaros, nyakatekert fogalmazás, mert az értelmezés itt több irányba vezethet, nem könnyű felismerni a hibát, megtalálni a forrását.

A jó mondat feltétele a helyes gondolkodásmód. Először a gondolatokat kell rendbe szedni, aztán jöhet formába öntésük. A világos, rendezett gondolatok, mondhatni, vonzzák, maguktól megtalálják a helyes formát, az odaillo nyelvi köntöst. A lompos fogalmazás rendszerint lompos gondolkodást takar. Gondolatszegenység get sokszor próbált és próbál leplezni körmönfont, körülményeskedő stílus, mellébeszélést fölösleges szőszaporítást.

De következzenek a példák.

Rendőrségi hírekből olvastam, hogy „a milícia bűnüldöző szervei alig két nap leforgása alatt felgöngyölítették a bandát”. A bandát aligha, esetleg az ügyet. Ugyanitt: az igazsághoz tartozik, hogy az áruházi őrséget jobban meg kell szervezni, „de mindez természetesen nem enyhített a bűnösökön”. Magyarán: nem tekinthető enyhítő körülménynek.

Emlékirat-szöveg: „A Móricz Zsigmond által átdolgozott Fazekas Lúdas Matyját is ő rendezte...”. Mondanom se kell, hogy Móricz nem Fazekast dolgozta át, hanem a *Lúdas Matyit* — Fazekas *Lúdas Matyjának* a Móricz-féle átdolgozásáról van szó.

Üti beszámolóból egy katonaszobor leírása: „A fekvő katona-alak természetes hűségében jelenik meg...”. A természetes hűség megjelenése félresiklatja a gondolatmenetet. A természetes hűségnek, a magától értetődő hűségnek ebben a szövegösszefüggésben semmi keresnivalója nincs, nem is ez volt a szerző szándéka, csupán megcsúszott a tolla: természetű, élethű szoborról akart szólni.

„A közel ezer fiatal mozgató művészeti verseny” nyilván nem mozgatja — túl konkrét volna így —, hanem mozgósítja a fiatalokat, még egyszerűbben: ezer fiatal vesz részt a versenyen.

„A gyermekek akadályozták meg, hogy a németek ne robbantsák fel a hidat.” Ha így igaz, elvetemült gyermekek lehettek azok, de ne higgyünk a szerzőnek. Nyilván ő nem ezt akarta mondani; helyesen mondata így hangzott volna: „A gyermekek akadályozták meg, hogy a németek felrobbantsák a hidat.” Vagyis a felrobbantást akadályozták meg.

„Festészetének értékelése komoly próbakő elé állította a művészetét méltató bírálókat”, olvasom egy kritikában — nem kis meghökkenéssel. Hogy kerül ide a próbakő? A próbakő tudvalevően — akár konkrét, akár átvitt értelemben — valamilyen értékeléssel van összefüggésben. Jelentése: értéket kipróbál vagy bizonyít. Eléje senkit sem lehet állítani. Komoly próbakő elé még kevésbé. (Ó, ez a komoly, hová be nem furakodik!) A nehéz próba elé állít a szerző szemében valószínűleg túl mindennapinak tűnt; valami különlegeset, eredetit akart. Sajnos, célt tévesztett, képtelen képet „alkotott”.

„Még a ritkán elhangzó nyílt bíráló szónak is ereje, hatása volt” — kissé bizarr egy eszmecsere jellemzéséül. Hát mi másnak volna, lehetne meggyőző ereje, ha nem a nyílt, őszinte szónak?! Lehet, „az én készülekemben van a hiba”, de ezt a talányt képtelen vagyok megfejteni. Hiába töröm a fejem. A fantáziám hagyott cserben?

szabó Ilona